

РЕЦЕНЗИЯ

относно дисертационния труд "**Престъпления против брака и семейството**" за придобиване на образователната и научна степен "доктор" в научна област 3. социални, стопански и правни науки; професионално направление 3.6. право; научна специалност наказателно право

автор **Лидия Лъчезарова Пенева – Стоилова**, докторант на самостоятелна подготовка, отчислена с право на защита в докторска програма "Наказателно право", НБУ, Магистърски факултет, департамент „Право“

от проф. Лазар Груев - ЮФ на СУ "Св. Климент Охридски", д.н.

Не познавам докторанта лично, а единствено от нейните публикации и чрез документацията, представени по настоящата процедура.

Не са ми известни нарушения в процедурата предшестваща публичната защита, приключила със заповед на Ректора на НБУ от 11.07.2023 г. за определяне състава на научното жури и насрочване на публичната защита.

Представеният автореферат съответства на изискванията, изготвен е грижливо и съобразно утвърдената практика.

Представени са общо четири публикации, свързани с темата на дисертационния труд, публикувани последователно през периода 2017 – 2020 г., съответно две в Юридическото списание на НБУ, една в Годишника на департамент Право на НБУ и една – в сп. Норма. Те засягат въпроси,

свързани с предмета на изследването и са доказателство за методична и последователна работа по темата в периода на докторантурата. Посочени са участия на докторанта в този период и в различни научни форуми.

Лидия Пенева е бакалавър по биология от СУ „Св. Кл. Охридски“ и магистър по право на НБУ, където се дипломира през 2016 г. Владее немски, английски и латински език.

Работила е като юрисконсулт, помощник нотариус, а понастоящем е съдебен помощник в РС – Перник. Участвала е в редица научни и учебни форуми, притежава съответните сертификати, всички подробно описано в представената автобиография. Това създава представата за целеустремен, любознателен и активен млад човек, който не пилее времето си, а проявява стремеж към самоусъвършенстване.

Изготвената и представена дисертация *„Престъпления против брака и семейството“* е посветена на класическа за наказателното право тема, която обаче, въпреки някои отделни съчинения, като че ли остава малко встрани от изследователския интерес, особено що касае последните години (напр. съчиненията на К. Лютов и Т. Хинова са съответно от 1983 и 1995 г.). Тези отделни съчинения, впрочем добре проучени и коректно посочени от автора, засягат отделни, нека ги наречем частни въпроси – напр. относно задължението и респ. неплащането на издръжка; или относно сурогатното майчинство -, което прави комплексното изследване на Лидия Пенева още по-ценно и навременно. Защото именно така – като цялостно, комплексно изследване, обобщаващо главното в разглежданата материя и предлагащо изменения, базирани на необходимостта от подобряване ефективността на уредбата, следва да схващаме представения дисертационен труд, като с това подчертавам един от основните и важни приноси моменти в него. По необходимост, както впрочем при всяко сериозно съчинение в областта на наказателното право, авторът подробно и добросъвестно е проучил и

анализирал основни съчинения и в областта, регулираща пряко и позитивно съответните обществени отношения – семейното право - което е само по себе си доказателство за задълбочения и методически правилно съобразен подход в разглеждания дисертационен труд. Следователно, комплексността на изследването следва да бъде разбрана двояко – цялостният преглед на съставите, предвидени в НК, от една страна (вътрешно) и връзката с уредбата в семейното право (външно) – от друга.

Структурата на труда е класическа. В общия обем от около 276 страници, той е подразделен на увод, три глави, заключение и списък на ползваната литература, включващ съчинения на български, английски и немски език, както и съдебна практика.

Изложението е добре балансирано, логически последователно, едновременно информативно (напр. сравнителноправните части) и същевременно задълбочено аналитично. Значимостта на изследвания проблем в научно отношение се съзира в добросъвестния преглед и анализ на достатъчно представителен брой проучени и обсъдени съчинения, посветени на този въпрос и коректно посочени в труда, което позволява задълбочен цялостен анализ на материята; а в научно-приложно отношение – в направените изводи и предложения *de lege ferenda*, които са добра основа за усъвършенстване на правоприлагането, базиращо се на осъзната необходимост от съчетаване на опита и новия поглед при тълкуването на определени признаци от съставите на отделните престъпления. Това е така и защото, още в началото на съчинението авторът ясно формулира, очевидно добре осъзнатите от него, цел и задачи на изследването, които методично преследва при цялостното разгръщане на изложението, в, нека повторя, добра логическа последователност – исторически преглед (глава първа), като база, фундамент на съответните норми и израз на приемственост; същински задълбочен анализ на разпоредбите в

действащото законодателство (глава втора) и – сравнителноправен анализ – като мащаб, критерий за съпоставка и същевременно като модел, от който могат и се правят изводи за състоянието и евентуално за усъвършенстването на действащите разпоредби у нас (глава трета). С това искам да подчертая и отбележа като постижение на автора, че избраната методика и методология при изследването съответстват на поставената цел и задачи на дисертационния труд, което го прави завършено съчинение със свой облик, което също е принос, заслужаващ да бъде отбелязан.

Конкретните приноси моменти – и това е нормално с оглед структурата на съчинението – се съзират най-вече в глава втора. Тук авторът прави подробен, методично последователен и задълбочен анализ на съставите на престъпленията против брака и семейството в НК, като съобразява изложението с възприетия по принцип при подобни изследвания модел – обект и обективна страна, субект и субективна страна на отделните престъпления. Прави отрядно впечатление възприетия подход, при който съобразява и съчетава анализа с достиженията и споделените в литературата становища и същевременно достигнатите изводи от съда при приложението на отделните състави. Това позволява изложението да бъде не само теоретично издържано, но същевременно и практически ориентирано и полезно.

Изразява собствено мнение, влиза в полемика, обосновава виждането си и го аргументира по добър начин, което го прави не задължително за възприемане, но необходимо да бъде съобразено, ако мнението на четящия е различно. Това за мен е доказателство, че Лидия Пенева владее материята, проучила я е в детайли и свободно артикулира своите идеи, което пък е показател за степента на зрялост на един млад автор.

Тези конкретни приноси моменти свързвам най-вече с изводите и предложенията *de lege ferenda*. Трябва да се отбележи, че предложенията са

в няколко насоки. В някои случаи се предлага съставът да бъде отменен, или най-малкото съществено променен – напр. чл. 177 ал. 3 – 5 (с. 109); в други – прецизиран – напр. чл. 179, ал. 1 НК (с. 121); в трети – съществено допълнен – напр. предложението за въвеждането на квалифициран състав „когато деянието е било извършено с користна цел“ при многобрачието (с. 121); или пък съобразен с международните стандарти относно домашното насилие, чрез предвиждането на обособен, квалифициран състав.

Не всички ще бъдат съгласни с всички направени предложения. За мен е важно друго. Те всички са продукт не просто на хрумване или „защото така се прави“. Предложенията *de lege ferenda* са резултат от анализа на съответните състави на престъпления, след съобразяване с досега съществуващи в теорията изводи, и което е особено важно – след задълбочено проучване на достатъчно представителна извадка от достъпната съдебна практика и ориентирите, които тези решения съдържат, както и – това особено трябва да се подчертае – са резултат от собствените усилия на докторанта, тъй като са следствие от проведеното от нея комплексно изследване на проблематиката относно престъпленията против брака и семейството. Смисълът на една разработка в областта на наказателното право, нейната цел винаги трябва да бъде именно това – стъпвайки на анализ, базиран на историческия опит, съвременното състояние на уредбата и чуждестранните модели, разбирани като възможен пример – да предложи варианти за усъвършенстване, а това – с надеждата да подобри ефективността на правоприлагането. И още нещо. Да, възможно е не всички предложения безрезервно да се приемат, но важното е, че те са добър повод за дискусия в професионалните среди, единствено доказалият се начин за усъвършенстване на законодателството. Останалото е волунтаризъм.

Може да се съжالياва, че авторът, посочвайки характерни особености на чужди законодателства (глава трета), не винаги обсъжда някои интересни примери със задълбоченост, което би го довело вероятно и до по-съществени изводи и предложения. Така например, обсъждайки ситуацията в Гърция тя споменава за наличието там на престъпление, непознато в други държави, вкл. и у нас. Става въпрос за изоставянето на бременна жена (с. 195). Известно е, че българската Конституция изрично – чл. 14 – поставя под закрилата на държавата и обществото „*семейството, майчинството и децата*“. Поне на мен ми се струва, че този въпрос можеше да бъде по-подробно обсъден от дисертанта, независимо какво би било мнението му по него, още повече, че българския НК, в други текстове – напр. чл. 126 „криминален аборт“ – по категоричен начин изключва отговорността на бременната жена, включително за подбудителство и помагачество (ал. 4), което е знак за диференцирано, съобразено с особеното състояние на бременната, отношение, както и за засилена наказателноправна закрила.

И още една бележка, която има по-скоро характер на предложение, което, ако дисертантът прецени, може да обсъди в бъдеще. Съзнавам, че въпросът е извън контекста на настоящото съчинение, но същевременно мисля, че той е предизвикателство, което предстои неизбежно. Става въпрос, най-общо, макар и неточно, за т.нар. еднополови бракове, понятие, с което самият аз не съм съгласен, но не моето отношение е тема за обсъждане днес. Съжителството между лица от един и същи биологичен пол е тема, широко и разнообразно дискутирана в обществото и професионалните среди, при това коментирана с ожесточеност и пристрастие, което означава поне, че тя ще остане „на полето“ и ще бъде предмет на дискусии, а това, което искам да кажа и така да насърча дисертанта е, че ще е добре, ако в тази дискусия се включат повече грамотни, версирани в темата хора, какъвто, без съмнение е и авторът на обсъжданото съчинение. Така че, темата за закрилата, вкл.

наказателноправната, на брака и семейството е с потенциал, при това нарастващ, с оглед съвременните реалности и в този смисъл, при желание, разработката може да бъде някога продължена, ако авторът, разбира се, желае това.

Казаното ми дава основание да заключа, че дисертационният труд показва, че кандидатът притежава необходимите теоретични познания в областта на наказателното право и е в състояние да провежда и реализира самостоятелно научни изследвания в тази област, които същевременно – в конкретния случай - са от естество да подпомогнат практиката и да бъдат в помощ при усъвършенстването на законодателството.

Ето защо, предвид казаното, правя следното **заключение**:

Дисертационният труд **„Престъпления против брака и семейството”** е изготвен в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, Правилника за приложението му и изискванията на НБУ и като цяло удовлетворява критериите за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в областта на наказателното право от неговия автор **Лидия Лъчезарова Пенева - Стоилова**, поради което си позволявам да изразя положително отношение към него, както и да уверя колегите от почитаемото научно жури, че ще гласувам „за” да бъде присъдена на докторанта образователната и научна степен „доктор“ в научна област 3. социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. право, научна специалност наказателно право, за което приканвам и тях.

17.08.2023 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(проф. Лазар Груев)